

М.П. Оспанбаева¹, Н.Т. Дүйсенова²

*¹ҚР Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару Академиясының
Жамбыл облысы бойынша филиалы,
Тараз қ., Қазақстан*

*² Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті,
Тараз қ., Қазақстан*

СТУДЕНТТІҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ ЖЕТІСТІКТЕРІНЕ ОҚЫТУШЫ ЭМПАТИЯСЫНЫҢ ЫҚПАЛЫ

Аңдатпа

Мақалада жоғары оқу орны оқытушысының эмпатия деңгейінің студенттің академиялық жетістіктеріне ықпалы қарастырылды. Осы саладағы соңғы зерттеулерге талдау жасау барысында, ғылыми мәселе анықталып, болжам құрылды. Эмпатия педагогқа тән кәсіби сапа деңгейінде қарастырылып, оның мазмұны өзара әрекеттесу жағдайында студенттің жан дүниесін сезіну, ойын ұғу, жанашырлық таныту және оқу жетістігіне мүдделі болу деп анықталды. Зерттеу болжамын тексеру үшін жүргізілген экспериментке Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінің профессор-оқытушылар құрамы және 2-курс студенттері қатысты. Лонгитюдті әдіс аясында түлектің оқуға қабылдану кезіндегі нәтижесі, яғни Ұлттық бірыңғай тестілеу баллынан бастап, 4 семестр бойындағы оқу жетістігінің орташа баллын сараптау арқылы сыналушының оқу үлгерімінің үрдісі анықталды. Қосымша сауалнама жүргізіліп, студенттің оқу көрсеткішіне ЖОО-ның білім беру кеңістігінде қалыптасқан ахуал, оқытушымен қарым-қатынас, ПОҚ эмпатиясының әсері зерттелді. Осындай сауалнама оқытушылар арасында да өткізіліп, оның нәтижесіне салыстырмалы талдау жасалды. Эмпатия деңгейі жоғары оқытушылар аса сезімтал, студенттердің мәселелеріне бей-жай қарамайды, білім алушылардың жоғары оқу жетістіктеріне мүдделі. Ал, эмпатия деңгейі орташа оқытушылар үшін “не тындырды?” сұрағы “қалай жасады?” сауалынан жоғары тұрады; дабылды жағдайда болмаса, студенттің жеке ахуалынан хабарсыз, сондықтан да қолдау, көмектесу жағы кемшін. Эмпатия деңгейі төмен оқытушылардың педагогикалық техникасы “бір жақты монологты” көрсетеді; интеракция болмауы салдарынан студенттердің академиялық көрсеткіштері төменірек. Эксперимент қорытындысы студенттің оқу жетістігіне оқытушы эмпатиясының қатыстылық ықтималдылығы жоғары деп белгіленген зерттеу болжамын растады.

Түйін сөздер: оқу жетістігі, эмпатия, академиялық көрсеткіш, үлгерім, студент, оқытушы, білім кеңістігі.

M.P. Ospanbaeva¹, N.T. Duisenova²

*¹Zhambyl branch of the Academy of public administration under the President of the
Republic of Kazakhstan,
Taraz, Kazakhstan*

*² Taraz state pedagogical University,
Taraz, Kazakhstan*

THE IMPACT OF A TEACHER'S EMPATHY ON A STUDENT'S ACADEMIC PERFORMANCE

Abstract

The article deals with the influence of the level of empathy of a university lecturer on academic performance of a student. During the analysis of recent research in this field, a scientific problem was identified and a forecast was made. Empathy was seen as a professional quality specific to the teacher, and it was found to be about identifying a student's psychological state and feeling empathy and interest in academic performance. To test the research hypothesis the teachers of Taraz State Pedagogical

University and 2nd year students were involved in the experiment. According to the Longitude method, the results of enrollment of the graduate, i.e. the process of the examinee's performance, were determined by GPA analysis of the for 4 semesters, starting with the Unified National Testing (UNT). An additional survey was conducted to study the impact of the current situation in the educational space (area) of the university, the relationship with the teacher, the teachers' empathy on the student performance. A similar survey was conducted among teachers and a comparative analysis of its results was made. Teachers with a high level of empathy are receptive, not indifferent to the problems of students, interested in the learning achievements of students. And for teachers with average level of empathy, the question "what did you do?" is above the question "how did you do?"; and the process of interaction, support, assistance is poorly expressed. For teachers with a low level of empathy, the technique of "one-sided monologue" prevails, and as a result, students' academic performance is lower than in other disciplines. The results of the experiment confirmed the hypothesis of the research, which establishes the probability of involving the teacher's empathy in the academic achievements of a student as high.

Keywords: learning achievement, empathy, academic performance, student, teacher, educational space (area).

М.П. Оспанбаева¹, Н.Т. Дуйсенова²

*¹Жамбылский филиал Академии государственного управления при Президенте РК,
г.Тараз, Казахстан*

*²Таразский государственный педагогический университет,
г.Тараз, Казахстан*

ВЛИЯНИЕ ЭМПАТИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НА АКАДЕМИЧЕСКИЕ ДОСТИЖЕНИЯ СТУДЕНТА

Аннотация

В статье рассматривается влияние уровня эмпатии преподавателя вуза на академические достижения студента. В ходе анализа последних исследований в этой области, была определена проблема изучения и сформирована научная гипотеза. Эмпатия рассматривалась как профессиональное качество, присущее педагогу, и было установлено, что оно состоит в распознавании психологического состояния студента, сопереживании, и заинтересованности в учебных достижениях. В эксперименте, по проверке гипотезы исследования, приняли участие студенты 2-курса и профессорско-преподавательский состав Таразского государственного педагогического университета. На основе лонгитюдного метода исследования, было выявлено качество обучения испытуемого: сопоставлены результаты Единого национального тестирования при зачислении в вуз и средний балла успеваемости (GPA) за каждый семестр. В результате анкетирования было установлено влияние условия образовательного пространства университета и отношении профессорско-преподавательского состава, на успеваемость студента. Аналогичный опрос был проведен и среди ППС. Преподаватели с высоким уровнем эмпатии восприимчивы, не равнодушны к проблемам студентов, заинтересованы в учебных достижениях обучающихся. А для преподавателей, со средним уровнем эмпатии, вопрос "что сделал?", относительно действия студента, стоит превыше вопроса "как сделал?"; и слабо выражается процесс взаимодействия, поддержки, помощи. У преподавателей, с низким уровнем эмпатии, преобладает техника "одностороннего монолога", и как следствие того, академические показатели студентов ниже, чем по другим дисциплинам. Результаты эксперимента подтвердили гипотезу исследования, в которой установлено, что высока вероятность влияния эмпатии преподавателя в академические достижения студента.

Ключевые слова: учебное достижение, эмпатия, академический показатель, успеваемость, студент, преподаватель, образовательное пространство.

Қазіргі Қазақстан қоғамында жүріп жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер легі жоғары мектепке тың серпін беріп, ондағы академиялық үрдістің жаңғыруы мен дамуына айтарлықтай әсерін тигізу үстінде. Елдегі қалыптасқан ахуал - қашықтықтан оқытуға көшірілу жағдайында, жоғары білім беру саласында бірқатар маңызды мәселелер туындап отыр. Солардың бір парасы - болашақ маманның гуманистік бағдары мен моральдық жауапкершілігін дамыту қаншалықты оңтайлы жүзеге асырылмақ? «Бетпе-бет» оқыту аясында аса елене бермейтін, оқытушы мен

студент арасындағы энергия алмасу құбылысы, қай кезеңде де, білім беру тиімділігін арттыратын қуатты психологиялық құрылым. Осы саладағы соңғы зерттеулер оқытушы бойындағы болашақ маманның кәсіби құзіреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін маңызды қасиеттердің бірі жанашырлық, яғни эмпатия деп тұжырымдайды.

Эмпатия тұлғааралық қатынастардың үйлесіміне, өзара түсіністік пен адамгершілік қасиеттерінің дамуына, кісілік келбеттің көркеюіне ықпал етеді. Педагогикалық психологияда эмпатия қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу жағдайларында көрінетін оқытушының жеке қасиеті ретінде түсіндіріледі. Ю.В. Гиппенрейтер, С. Роджерс, В.И. Долгова, А.В. Козина, Кондратьев, Г.Ф. Михалченко, Н.Ю. Синягина, М.Ю. Тюлин, Е.А.Хрусталева және т.б. зерттеулерінде эмпатияның гуманистік әлеуетіне баса назар аударылады. Ал М.А. Абалакина, В.С. Агеев, Х.Т. Шериазданова, Г.М. Андреева, В.В. Знаков, Д.Майерс, Р.Х.Шакуров, Т.Шибутани, Р.Б. Карамуратова және т.б. зерттеулерінде эмпатия қарым-қатынас үрдісінде өзара түсінудің әлеуметтік-психологиялық тетігі ретінде қарастырылады. Үшінші бір зерттеушілер тобы - В.Дильтли, К.Юнг, С.Шем, Х.Хекхаузен, У.Е.Мелибруда, В. Мегуль эмпатияны психотерапевтік ресурс ретінде негіздейді. Жалпы алғанда, эмпатия жеке тұлғаға тән сапа, даралық қасиет, кісілік келбетті нақыштай түсетін көп қырлы феномен [1].

Ал біз, өз зерттеуімізде, эмпатияны педагогқа тән кәсіби сапа деңгейінде қарастыра отырып, оның мазмұнын өзара әрекеттесу жағдайында студенттің жан дүниесін сезіну, ойын ұғу, жанашырлық таныту және оқу жетістігіне мүдделі болу деп анықтадық. Осы саладағы соңғы зерттеулерге ғылыми-теориялық талдау жасау барысында, ғылыми мәселе анықталып, жұмыс болжамы құрылды: ЖОО оқытушысының эмпатия деңгейі студенттің академиялық жетістіктеріне ықпал етуі ықтимал. Эксперимент Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінде жүргізілді. Мақсатты аудитория ретінде 2-курс студенттері және оларға сабақ берген профессор-оқытушылар құрамы іріктелді.

Эксперименттік зерттеу үш бағытта жүргізілді:

- сыналушылардың академиялық үлгерімін сараптау;
- оқытушылардың эмпатия деңгейін онлайн-диагностикалау;
- студенттер арасында сауалнама өткізу.

Экспериментке қатысуға ерік білдірген 105 студенттің академиялық үлгерімі лонгитюдті әдіс бойынша зерттелді: түлектің оқуға қабылдану кезіндегі нәтижесі, яғни Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ) баллы анықталды; әр оқу семестрі (4) аясындағы оқу жетістігінің орташа баллы (GRA) алынды; сызықтық өлшем бойынша, бірыңғай сараптау арқылы әр сыналушының оқу үлгерімінің үрдісі анықталды. Олар шартты түрде 3 топқа топтастырылды.

Оқу жетістігінің жоғары деңгейі: 89 - 100%.

Орташа үлгерім: 77 - 88%.

Төмен деңгей: 51 - 76%.

Сыналушылардың 21 пайызының академиялық үлгерімі жоғары; 68 пайызының үлгерімі орташа; 11 пайызының көрсеткіші төмен болып шықты.

Келесі кезекте оқытушылардың эмпатия деңгейі диагностикаланды. Онлайн режимінде жүргізілген сынаққа 48 адам қатысты, оның 70% - әйел, 30% ер адамдар. Зерттеу құралы ретінде тұлғаның эмоционалдық эмпатия деңгейін анықтауға арналған Альберт Мехрабиан пен Норман Эпстайн құрастырып, ал орыс тіліндегі нұсқасын Ю.Орлов пен Ю.Емельянов дайындаған тест қолданылды [2]. Сынақ қорытындысы бойынша оқытушылардың эмпатия деңгейінің ең төменгі шегі 13 балл, ең жоғары шегі 29 баллды құрап, оның 3 түрлі даму деңгейін көрсетті: жоғары, орташа, төмен. Сыналушыларды жынысына қарай саралау нәтижесі бойынша ер адамдардың арасында эмпатияның жоғары деңгейі 21%, орташа - 64%, төмен - 15% болса, әйел адамдардың көрсеткіші келесі деректі құрады: жоғары - 21%, орташа - 59%, төмен - 20%. Демек, жынысына қарай саралап талдау айырмашылығы - 5%. Жалпы нәтиже бойынша сыналушылардың эмпатия көрінісінің жоғары деңгейі 21 пайыз, орташа деңгейі 61 пайыз, төменгі деңгейі 18 пайыз екенін анықталды. Эмпатия дамуының жоғары көрсеткішін респонденттің педагогикалық қызметтегі табыстылық факторы ретінде қарастыруға толық негіз бар. Себебі, адами ресурс жоғары бағаланған ортада өндіріс тиімділігі арта түседі [3].

Эмпатия деңгейі жоғары оқытушылар студенттерге жанашырлық танытады; эмоционалдық тұрғыдан сезімтал, көкірек көзі ашық, құлағы түрік; студенттердің мәселелеріне бей-жай қарамайды, сәйкесінше мұндай педагогтардың студенттермен аудиториядағы арақатынасы тек білім берумен ғана шектелмейді; олар білім алушылардың жоғары оқу жетістіктеріне мүдделі. Эмпатия деңгейі орташа оқытушыларға тән ерекшелік - тұлғааралық қарым-қатынаста олар

адамдарды іс-әрекетіне қарай бағалауға бейім; нәтижені бірінші орынға қояды. Олар үшін “не тындырды?” сұрағы “қалай жасады?” сауалынан жоғары тұрады. Аудиториядағы қарым-қатынас стилі ресми сипатта болады. Дағдарысты жағдайларда болмаса, студенттің ахуалын, тығырыққа тірелу оқиғаларынан аса хабарсыз, сондықтан да жеке мәселелерді түсіну және көмек қолын созуға өте сирек тырысады.

Эмпатия деңгейі төмен оқытушылар студенттердің мәселелерін түсінуге ықылас білдірмейді, олардың сабақ үстіндегі тосын қылықтарына мән бермейді, тек өз пәні бойынша бағдарлама шеңберіндегі білім көлемін тасымалдаумен болады. Студентпен қарым-қатынасқа аса құлықты емес; олардың қызығушылықтарына ден қоймайды. Оқу аудиториясында интерактивті сұхбат орнамаған-дықтан, оқытушы әдістемесі “бір жақты монологты” көрсетеді. Нәтижесінде студенттердің академиялық оқу жетістіктерінің көрсеткіштері өзге пәндермен салыстырғанда төменірек болады. Мұндай оқытушылар заманауи-элеуметтік құзыреттіліктерді (soft-skills) жетілдіруге күш жұмсауы тиіс [4].

Сонымен, оқытушы эмпатиясы студенттердің оқу үлгеріміне әсер ететін маңызды факторлардың бірі екені анықталды. Тұжырым біржақты болмас үшін, зерттеуге студенттерді де қатыстырып, олардың көзқарасын талдау, пікірлерін білу жөн деп ұғындық. Студенттер арасында өткізілген сауалнама 11 сұрақтан құралып, 3 түрлі пікір бойынша бағалау ұсынылды. Сыналушылардың **59%** (жартысынан астамы) академиялық жетістігін оқытушының жанашырлық қатынасымен байланыстырды. Ол келесі жауаптардан көрінді: “Профессор-оқытушылар құрамы студенттердің жоғары оқу үлгеріміне ынталы” (88%), “Студенттің көңіл-күйімен санасады” (74%), “Сабақ үстінде көңіл хошы болмай отырған студентке әрдайым жеке қатынас жасайды” (43%). Бұдан шығатын қорытынды - студенттер ЖОО оқытушыларының қамқорлығы мен жанашырлығын ұдайы сезінеді және басым бөлігі өздерінің оқу көрсеткіштерін оқытушының эмпатия жағдайымен байланыстырады. Сыналушылардың **22%** бұл пікірмен келісуге дайын: “Студент қиналысын сезген оқытушы оған жанашырлық танытып, көмек қолын созуға дайын” (37%), “Өз жұмысының нәтижелілігін студенттің жоғары оқу жетістігімен байланыстырады” (23%), “Оқытушы жанашырлығы оқу үлгерімінің жоғары болуына тікелей ықпал етеді” (22%), т.б. Респонденттердің **19%** берілген мәселені қабылдамайтындықтарын көрсетті: “Оқытушы жанашырлығы оқу үлгерімінің жоғары болуына тікелей ықпал етпейді” (19%), “Сабақ үстінде көңіл хошы болмай отырған студентке әрдайым жеке қатынас жасала бермейді” (19%), “Қиналған студентке оқытушы жанашырлық танытпайды” (14%). Олардың пікірінше, оқытушының эмпатиялық қасиеті студенттің академиялық жетістіктеріне айтарлықтай ықпалын тигізбейді; бұл оқу мазмұнының күрделілігі, оқытушының әдістемелік шеберлігі, студенттің интеллектуалдық мүмкіндіктері сынды маңызды құрамдас бөліктерден тұрады.

Эксперименттік зерттеу нысандарының арасындағы байланыс және қорытынды нәтиже 1-кестеде бейнеленді.

1-кесте: Оқытушының эмпатия деңгейінің студенттің академиялық жетістіктеріне ықпалын эксперименттік зерттеу нәтижесі

Көрсеткіш (%)	Зерттеу нысандары			Орташа мәні
	Академиялық үлгерім	Профессор-оқытушылар құрамының эмпатия деңгейі	Студенттер пікірі	
жоғары	21	21	59	34
орташа	68	61	22	50
төмен	11	18	19	16

Болашақ маманның психологиялық портреті ЖОО-да қаланатынын ескерер болсақ, студентті “Педагогтың кәсіби стандартына” барынша сәйкестендіру үшін арнайы құзыреттіліктерді жетілдіру ләзім. Халық арасында кеңінен тараған “Адам жанының инженері”, “Бала бағбаны” деген теңеулер оны иеленушіге жоғары эмпатиялық қасиетті меңгеруді міндеттейді. Оны жетілдірудің бірден бір құралы - рефлексия. Рефлексия студенттерді оқу сапасы туралы, ал оқытушыларды оқу нәтижелерінің жетістік деңгейі және ілгерілеуі туралы объективті, үздіксіз

және нақты деректермен қамтамасыз етеді. Сондықтан, әр педагог өз жұмысында ұдайы рефлексия жасап отыруға әдеттенгені жөн. Академиялық жетістіктің неғұрлым жоғары деңгейіне қол жеткізу үшін кәсіби рефлексияның 3 түрі ұсынылады: сабаққа дейін, сабақ үстінде, сабақтан кейін. Рефлексияның негізгі құралы - сауал, яғни жағдайға сәйкес, өзіңе өзіңнің орынды сұрақ қоя білуің. Олай болса, аса маңызды деп танылатын басты сауалдар қатарын оқытушы өзі ғана біліп қоймай, болашақ педагогикалық әрекетінде қолдануы үшін студенттің де меңгеруіне күш жұмсауы қажет. Сонымен, *сабаққа дейін*, яғни жоспарлау үрдісінде “Сабақ жоспары оқу мақсаттары және күтілетін нәтижелерден тұрады”; “Студенттердің қабілеттері мен қажеттіліктерін анықтай аламын, мұны қалай жүзеге асыруға болатыны туралы жоспарым бар” міндеттерін пысықтауы шарт. *Сабақ үстінде* “Студенттердің бір-бірінен үйренуіне, өз білімдеріне жауапкершілікпен қарауларына және өз нәтижелерін бағалауларына мүмкіндік беремін”; “Студенттердің жұмысына сындарлы кері байланыс беремін”; “Студенттердің тапсырманы орындау нәтижелерін осы сабақта және келесі сабақты жоспарлау кезінде пайдаланамын” ұйғарымдарын үнемі назарда ұстауы тиіс. *Сабақтан соң* “Оқу мақсатына жетті ме?”; “Не орындалды, нені орындау керек еді? Не орындалмады?”; “Келесі жолы басқаша қалай жасауға болады?” сауалдарына талдау жасауы қажет [5].

Оқытушы үшін рефлексия эмпатияға жетелер жол, дегенмен, жанашырлық шекарасы, жағдайға бойлау тереңдігін сақтау маңызды. Межеден асып кету студент, немесе оның айналасындағылар тарапынан жағымсыз реакция тудыруы және теріс нәтиже беруі мүмкін. Педагогикалық практикада оқытушы өзін “кәсіби күй” синдромынан сақтай білуі үшін “топтық эмпатияны” ұстанғаны жөн [6]. Бұл жағдайда академиялық топ студенттерінің жалпыпсихологиялық ахуалы, интеллектуалды даму деңгейлері ескеріледі. Эмпатия - бұл даналықтың аумағы, ол өз кезегінде әрбір адамның рухани деңгейін құрайды. Шын мәнінде табысты, әрі бақытты болатындар - рухани бай адамдар [7].

Қорыта келе, ЖОО білім беру үрдісіне заманауи көзқарас «студент-оқытушы» жүйесін жетілдіруді талап етеді. Эмпатияны дамыту үшін оқытушы тарапынан шынайылық, жанашырлық, тыңдау және түсіну сынды негізгі ережелер сақталған жағдайда, студенттің оқу жетістігі айтарлықтай артатыны сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Долгова В.И., Мельник Е.В. *Эмпатия и коммуникативная компетентность*. – Челябинск: Изд-во «АТОКСО», 2007 – 253 с.
2. *Опросник эмоциональной эмпатии: в книге Психодиагностика толерантности личности. Под ред. Солдатовой Г.У., Шайгеровой Л.А., - М.: Смысл, 2008. – 172 с.*
3. Суворова Н.А. *Влияние педагогической эмпатии на академическую успеваемость студентов.* Жарияланған мерзімі: 27.02.2017, уақыты: 19:03. <https://docviewer.yandex.ru/view/995930167/>
4. Дмитриенко Л.С. *Развитие эмпатии у преподавателей Алданского политехникума как фактор повышения профессиональной компетентности.* Жариялану мерзімі: 19.06.2019. <https://nsportal.ru/npo-spo/>
5. Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау туралы мұғалімнің рефлексияға қатысты сұрақтары: *Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулықта.* О.И.Можсаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2017. - 54 б.
6. Никулина А.А. *Эмпатия как достижение учителем оптимального состояния ученика в процессе обучаемости.* <https://infourok.ru/statya>
7. Жулай А. *Влияние уровня эмпатии на уснex.* <http://www.5starsplus.com/>
8. Жигитбекова Б.Д., Канаева С.Т. – *Топтық психологиялық тренингтегі психогимнастиканың орны және рөлі // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің хабаршысы. «Психология» сериясы, №4(53), 2017. – С.61-66.*